דאי למעוטי היכא דיצתה נקבה לפניו מפטר רחם נפקא אלא שמע מינה בכור למעוטי היכא דיוצא אחר יוצא דופן אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא אי סלקא דעתך בכור לדבר אחד הוי בכור תינח היכא דיצא זכר (א) א] יוצא דופן וזכר דרך רחם דלא קדוש ב] דאימעוט לידה מבכור דבכור לרחמים איכא בכור לזכרים (ב) ליכא אלא היכא דיצתה נקבה דרך דופן וזכר דרך רחם ליקדש דהא איכא בכור לזכרים ובכור לרחם אלא מחוורתא כדאביי:

הדרן עלך הלוקח עובר פרתו

הלוקח אבהמה מן העובד כוכבים ואינו יודע אם ביכרה אם לא ביכרה רבי ישמעאל אומר עז בת שנתה ודאי לכהן מכאן ואילך ספק רחל בת שתים ודאי לכהן מכאן ואילך ספק ב) פרה וחמור * בנות שלש ודאי לכהן מכאן ואילך ספק אמר לו רבי עקיבא אילו בוולד בלבד הבהמה נפטרת ג] (ג) כדבריך אלא אמרו בסימן ג)הוולד בבהמה דקה טינוף ד] ובגסה שליא גובאשה ה] שפיר ושליא זה הכלל כל שידוע שביכרה אין כאן לכהן כלום וכל שלא ביכרה הרי זה לכהן דואם ספק יאכל במומו לבעלים: **גמ'** מיכן ואילך ו] אמאי ספק הלך אחר רוב בהמות ורוב בהמות מתעברות ויולדות בתוך שנתן נינהו והא ודאי מילד אוליד לימא רבי ישמעאל כר' מאיר ס"ל ג)דחייש למיעוטא אפי' תימא רבנן כי אזלי ז] בתר רובא ברובא דאיתיה קמן כגון התשע חנויות וסנהדרין אבל רובא דליתיה קמן לא אזלי רבנן בתר רובא והא קטן וקטנה דרובא דליתיה קמן וקאזלי רבנן בתר רובא ח] ד)דתנן ה)קטן וקטנה לא וחולצין ולא מייבמין דברי רבי מאיר אמרו לו יפה אמרת שאין חולצין איש כתוב בפרשה ומקשינן אשה לאיש ט] מה טעם אין מייבמין אמר להם קטן שמא ימצא סרים קטנה שמא תמצא איילונית ונמצאו פוגעין בערוה ורבנן זיל בתר י] ו) (רובא) קטנים ורוב קטנים לאו סריסים נינהו זיל בתר יא] ז) קטנות ורוב קטנות לאו איילונית נינהו אלא אמר רבא

מחוורתא

דאי למעוטי יצאה נקבה לפניו. דרך רחם מפטר רחם נפקא אלא למעוטי יוצא אחר יוצא יב] דרך דופן. בין אביי (לרבא) [לרבינא] ליכא מידי אלא במשמעותיה דקרא פליגי: אי ס"ד בכור לדבר אחד. משמע ח) בכור ויוצא אחר יוצא דופן לא ממשמעותא אימעיט אלא מריבויא תינח היכא דיצא זכר תחלה דרך דופן והדר נפק זכר אחרינא דרך רחם דההוא אימעיט מריבויא דקרא דמסתברא דקרא אתא למעוטי יג] דהא (ד) ט)דבכור לרחמים הוא דאיכא לבכור לזכרים וללידה ליכא: אלא היכא דיצאה נקבה דרך דופן. והדר נפק זכר דרך רחם ליקדוש דהא הוי בכור לתרי מילי לרחמים ולזכרים (ה) ומריבויא דקרא לא מלית למעוטי אלא חד יד] י)מסתברא דיוצא אחר יוצא דופן זכר קממעט ולא יוצא אחר יוצא דופן נקבה ואמאי קתני בברייתא סתם טו] אפילו יוצא אחר יוצא דופן ולא (ו) פליגי בין זכר לנקבה: אלא מחוורתא כדאביי. דמשמעותיה טז] הוי בכור לכל מילי משום הכי מימעיט כולהו יז]:

הדרן עלך הלוקח עובר פרתו

הלוקח **בהמה. עז בת שנתה.** שילדה בתוך שנתה: **ודאי.** אותו הולד לכהן דקודם לכן לא ילדה: **ספק.** ירעה ויאכל במומו לבעלים. (ז) ספק של פטר חמור מפריש טלה והוא לעצמו: **טינוף.** מפרש בגמ' [כ.] שמא טנפה בתוך שנתה (ח) והוי יח] סימן ולד ונפטרה מן הבכורה הלכך אפי' עז בת שנתה ספק היא: **שפיר.** עור (ט) צורת הולד: **גמ' ר' מאיר חייש למיעוטא.** דקתני לקמן קטן וקטנה: **תשע חנויות.** כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ונמצאת חתיכת בשר לפס בקרקע כשרה דכל דפריש מרובא פריש והיינו רובא דאיתיה קמן שהרי החנויות לפניהו: **וסנהדרין.** כגון שנים עשר מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי: **רובא דליתיה קמן.** כגון הכא דאמרת הלך אחר רוב בהמות שבכל העולם: **פוגעין בערוה.** דכיון דאינה ראויה להוליד לא קרינן בהו והיה הבכור אשר תלד י) ופקעה מהן תורת ייבום וקיימי באיסור (י) יט] ל)(בייבום) אשת אח:

רובא

פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן. אין לפרש דיולדת תוך שתי שנים אלא דאם איתא שילדה בשנה שניה לא היתה חוזרת ויולדת בשלישית אע"ג דגדולה יולדת בכל שנה כענין שפי' רש"י בגמ' גבי גדייה דאמר יולדת אינה חוזרת ויולדת תוך שנתה ופירש בקונטרס אע"ג שהגדולות חוזרות ויולדות בתוך שנתן הקטנות היולדות אין חוזרות ויולדות בתוך שנתן אין לפרש כן דנהדיא אמרי' בריש אין מעמידין (ע"ז דף כד:) גבי ואת בניהם כלו בנית אי נפחותה מבת שלש מי קילדה והתנן פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן ש"מ כ] תוך שתים לא ילדה כלל: **ובגסה** שליא ובאשה שפיר ושליא. בפ' בהמה המקשה (חולין דף עז.) תנן שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה כסימן ולד באשה כך סימן ולד בבהמה משמע שפשוט באשה יותר מבהמה ותימה א)דהכי תנן הכא בבהמה כמו אשה ואית ספרים דלא גרסי התם כן אלא גרסי סימן וולד באשה סימן וולד בבהמה ורבי אומר שיש ליישב הגירסא דמשום דשפיר אינו סימן ולד בבהמה כמו באשה נקט כי האי לישנא דמ"מ שליא היא סימן ולד בבהמה כמו באשה: **ברובא** דאיתיה קמן כמו תשע חנויות. הוי מצי למימר וליטעמיך מי פליג ר' מאיר התם כא] אחרי רבים להטות כתיב (שמות כג) ומהתם ילפינן תשע חנויות בפ"ק דחולין (דף יא.): **איש** כתב כב] רחמנא ומקשינן אשה לאיש. משמע הכא דחליצת קטנה פסולה דאורייתא כמו קטן ותימה דבמתני' כג] בפרק מצות חליצה (יבמות קד:) בירושלמי גרסינן החולצת כד] מן הקטן חליצתה פסולה קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה כשרה וכן יש במקצת ספרים שלנו וקאמר בגמ' ב)זו דברי ר' מאיר דקאמר איש כתב בפרשה ומקשינן אשה לאיש משמע דמודה ר' מאיר דחליצתה כשרה דיעבד אלא כה] לכתחלה אינה חולצת ולרבנן חולצת אפי' לכתחלה ובירושלמי נמי מוקים לה כר' מאיר וברוב ספרים שלנו גרסינן חליצתה פסולה אבל קשה דא"כ כו] ג)ילמדנה בהדי אינך דקתני בבבא דלעיל כז] חרש וחרשת וקטן וליתני הכי החרש שחלץ והחרשת שחלצה והחולצת מן הקטן וקטנה שחלצה חליצתן פסולה ועוד דמאי שנא דגבי קטנה קתני תחלוץ כח] משתגדל וגבי קטן לא תני הכי ועוד דפשיטא כיון דחליצתה פסולה דתחלוץ משתגדיל לכן נראה דגרסי' כשרה כמו בירושלמי וצ"ל דדרשא דהכא דמקשינן אשה לאיש אסמכתא בעלמא היא וטעמא משום דגזרינן אשה אטו איש אי נמי גזרינן חליצה אטו יבום וכן משמע בירושלמי דקאמר בגמרא דההיא משנה דגרסי' התם חליצתה כשרה רבי שמעון כרבי יוסי בעא קומי רבי מה בין קטן מה בין קטנה אמר ליה איש כתב בפרשה ברם הכא ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים מ"מ ר' מנא אמר לה כט] סתם רבי יצחק בריה דרבי חייא ד)כהנא בשם ר' יוחנן דכרבי מאיר היא דאמר אין חולצין ואין מיבמין את הקטנה שמא תמצא איילונית משמע דכולה חד טעמא היא ומיהו אין נראה דהא רבנן אמרי ליה יפה אמרת שאין חולצין ל] כו' ה)ואין מיבמין את הקטנה שמא תמצא איילונית לא] ובירושלמי אין מזכיר כי אם טעם יבום אבל טעמא דאין חולצין אם הוא מדרבנן הוי גזירה אשה אטו איש ולמאי דגרסינן בספרים שלנו יש לפרש דלא עריב ליה בהדי חרש וחרשת וקטן משום דהנהו ככו"ע וקטנה איכא פלוגתא והא דתנא תחלוץ משתגדיל לאשמועינן דדוקא למ"ד פסולה תחלוץ משתגדיל אבל למ"ד כשרה אפי' לכתחלה לא תחזור ותחלוץ ועוד י"ל דלמ"ד בריש כל הגט (גיטין כה.) קטן ו)ואנפילא פסולין ואין פוסלין איצטריך לאשמועינן גבי קטנה תחלוץ לאשמועינן דחליצה פסולה ופוסלת על האחים לב] וש"מ אינה מתייבמת: **קטן** שמא ימצא סרים. וא"ת למ"ד בפרק הערל (יבמות דף פ:) סימני סרים עד שיהא בכולן נימוי אי משתין ז)עושה כיפה וי"ל דהיכא דלא הביא לג] סימנין עד רוב שנותיו חשיב סרים בלא סימני סרים כדאמרינן בפ' הערל ח) (שם:) ובנדה (דף מז:) וכי לא לד] עלו סימני סרים עד כמה עד רוב שנותיו:

מחוורתא

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות בכורות הל' ז סמג עשין רלא טוש"ע יו"ד סי' שטו סעי' א:

ב ב מיי' שם הל' י סמג שם טוש"ע יו"ד סי' שטו סעיף ז:

ג ג מיי' פ"י מהלכות איסורי ביאה הל' יד:

ד ד מיי' פ"ה מהל' בכורות הל' ג טוש"ע יו"ד סימן שטו סעי' א:

ה ה מיי' פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הל' יא טוש"ע יו"ד סימן קי סעיף ג:

ו ו מיי' פ"א מהלכות יבום הלכה טז יז טוש"ע אה"ע סי' קסט סעיף א וסי' קעב סעיף יא וסי' קעב סעיף יג:

מסורת הש"ס

א) [ע"ז כד:], ב) נדה סה., ג) יבמות סא: קיט. גיטין כ: ע"ז לד: מ. חולין ו. יא: סו. נדה לב: מח. לקמן מג:, ד) [צ"ל דתנינן], ה) יבמות סא: קיט. נדה לב., ו) רוב. צ"ק, ז) רוב. צ"ק, ח) כרי צ"ק, ט) בכור לרחמים הוא דליכא בכור לזכרים ליכא צ"ק, י) ומסתברא. צ"ק, כ) [דכרים כהן], ל) צ"ק מ"ו. צ"ק, מ) דהא תנן צ"ק, נ) [יבמות קה: ושם], ס) לערבינהו וליתנהו כהדי. צ"ק, ע) מטי בה בשם ר' יונה דרי"מ. צ"ק, פ) ודירושלמי אין מזכיר כי אם טעם יבום ואין מיבמין את הקטנה שמא תמצא איילונית אבל. צ"ק, צ) ואנפילות. צ"ק, ק) ועיפה. צ"ק, ר) [צ"ל תוספתא רבה דף לז.].

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' זכר דרך דופן וזכר דרך רחם דלא קדוש דאימעוט מבכור כצ"ל ותיבת לידה נמחק: (ב) שם לזכרים ולולדות ליכא: (ג) במשנה נפטרת היה כדבריך: (ד) רש"י ד"ה אי ס"ד וכו' דהא בבכור לרחמים הוא דאיכא בבכור לזכרים ולולדות ליכא: (ה) ד"ה אלא היכא וכו' לרחמים ולזכרים וכיון דמריבויא דקרא לא וכו': (ו) שם ולא פליג בין זכר: (ז) רש"י ד"ה ספק וכו' לבעלים ואם ספק של פטר חמור הוא מפריש: (ח) ד"ה טינוף וכו' דהוי: (ט) ד"ה שפיר עור שיש בו צורת הולד: (י) ד"ה פוגעין וכו' באיסור אשת אח כצ"ל ותיבת בייבום נמחק:

* * *

גליון הש"ס

מתני' בנות שלש ודאי לכהן. עי' תוס' חולין מז ע"א ד"ה כל:

* * *

מוסף רש"י

פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן. ולד ראשון שהוליד ביד ישראל, אם זכר הוא ודאי לכהן, אם אינה יתירה כשנת לידתה על בת שלש, דודאי לא ילדה בבית נכרי (ע"ז כד:). מכאן ואילך ספק. אם יתירה על בת שלש היתה כשילדה בבית ישראל הרי ולדה זה ספק בכור, דאיכא למימר כבר בכרה בבית עובד כוכבים ואיכא למימר לא בכרה בבית עובד כוכבים וזה בכור שלה, וירעה בכור זה עד שיסתאב, שהרי אינו ראוי לקרבן שמא אין זה בכור, ולאחר שיש בו מום יאכלנו בעליו ולא יתננו לכהן, שבכור בעל מום מותר לזרים ואין בו אלא משום גזילת מתנות כהונה ואפילו הוא ודאי, וזה ספק הוא הכהן מוציא מחבירו ועליו הראיה שלא ילדה בבית העובדים, וגבי ספק פטר חמור מפריש עליו טלה להתירו בהנאה, דכתיב תפדה בשה, והטלה יעכב לעצמו, דאפילו ודאי פטר אין קדושה חלה על טלה האיתן אלא משום גזילת כהן יש וכיון שהוא ספק אפילו גזל ליכא דהראיה על הכהן (ע"ז כד:). סימן הוולד בבהמה דקה. לענין לפטור את שבא אחריו מתורת בכור, טינוף, לאחר שקבלה מן הזכר ונעכר הולד נימוח ונא, סימנו יוצא ויוצא, ואותו טינוף פוטרתה מן הבכורה (נדה כח.). שפיר ושליא. או שפיר או שליא (שם). דחייש למיעוטא. בפרק הכל שוחטין (חולין ו.). גבי כותים, שגזר על כל כותים משום אותם שמצאו דמות יונה בהר גריזים והסתתו לה (יבמות קיט.). קטן וקטנה. או קטן או קטנה (יבמות סא.). איש כתיב בפרשה. בפרשת חליצה ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו (שם) איש פוטרה בחליצה ולא קטן (נדה לב.). ומקשינן אשה לאיש. דכתיב ואם לא יחפוץ האיש, ולא קטן, ואשה נמי אע"ג דלא כתיב מיעוטא בענין גדולה כאיש, דאיתקש לה דכתיב בההוא קרא ועלתה יבמתו השערה (יבמות קה:). מה טעם אין מייבמין. ויגלו יחד (נדה לב.). שמא ימצא סרים. ולאו בר הקמת שם הוא ולאו מצווה לייבם, וכן איילונית, וכיון דמייבם בלא מצוה נושא אשת אחיו [illegible] וערוה היא וכרת (שם). פוגעין בערוה. כיון דלאו בני הקמת שם נינהו, פגע באשת אח שלא במקום מצוה, דרחמנא פטריה, דכתיב אשר תלד פרט לאיילונית (יבמות סא:).

שיטה מקובצת

א] זכר דרך דופן: ב] תיבות דאימעוט לידה מבכור נמחק: ג] נפטרת היה כדבריך: ד] טינוף (עי' בתוס' דף כ ע"א ותוס' נדה דף כה ע"א): ה] ובאשה עי' תוס' ב"ק דף יא ע"א: ו] ואילך ספק אמאי זיל בתר רוב: ז] אזלי רבנן בתר: ח] רובא דתניא: ט] לאיש אלא מה: י] רוב קטנים: יא] בתר רוב קטנות: יב] יוצא דופן בין אביי לרבינא ליכא: יג] האי דבכור לרחמים הוא דאיכא ובכור לזכרים וללידה: יד] חד ומסתברא דיוצא: טו] סתם יכול אפילו: טז] דממשמעותיה דקרא הוי: יז] כולהו ויש לשון אחר אבל זה עיקר: יח] ספק ולד תיבת סימן נמחק: יט] באיסור אשת אח תיבת ביבום נמחק: כ] דתוך שתים: כא] התם הא אחרי: כב] כתב בפרשה ומקשינן: כג] דבמתני' בפ' מצות חליצה בירושלמי עי' בתוס' (דף כב ע"ב): כד] החולצת לקטן חליצתה: כה] אלא דלכתחילה אינה: כו] דא"כ ליערבה בהדי: כז] דלעיל מינה חרש: כח] קתני תחלוץ משתגדיל וגבי: כט] אמר לה סתם רבי יצחק בריה דר' חייא ומטי בה בשם ר' יונה דרי"ם: ל] חולצין ואכתי לא קים להו שמא דשמא תמצא איילונית: לא] איילונית דירושלמי אינו מזכיר כי אם על טעם: לב] האחים ושוב אינה: לג] הביא סימני סרים עד: לד] לא נולדו בו סימני:

* * *

רבינו גרשום

אי למעוטי יצתה נקבה לפניו דרך רחם מפטר רחם נפקא: אלא ש"מ בכור למעוטי יצא אחר יוצא דופן. זכר דלא קדיש דבעינן בכור לרחמים ולזכרים. אבל אי יצתה נקבה לפניו דרך דופן אפי' הכי הוי בכור אע"ג דלא הוי בכור ללידה. אלמא דבכור לדבר אחד דמחוסר דבר אחד בלבד הוי בכור: א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא תינח. כלומר בשלמא מאי דאמרת דהיכא דיצא זכר דרך דופן וזכר הבכור דרך רחם דלא קדיש דקא ממעטת לי' מבכור האי ניחא לי דאנן בעינן בכור לכל דבר: אלא. מאי דאמרת דהיכא דיצתה נקבה דרך דופן וזכר בכור דרך רחם א) דליקדוש משום דהא איכא בכור לזכרים ובכור לרחמים אמאי ליקדוש (הא כתב רחמנא כל הבכור אשר יולד אלמא דבעי נמי בכור ללידה:) אלא מחוורתא כדאביי. כדתריץ לעולם בכור לדבר אחד לא הוי בכור ורישא הכי [קאמר כו'] וכלל הכי גמרינן: (א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא תינח היכא דיצא זכר דרך דופן וזכר דרך רחם דלא קדוש דאימעוט ליה מבכור דבכור לרחמים איכא בכור לזכר ליכא אלא איכא דיצתה נקבה דרך דופן וזכר דרך רחם בתמיהא ליקדוש דהא איכא בכור לזכר ובכור לרחמים אלא מחוורתא כדאביי): סליק פירקא

(אם) עז בת שנתה לקח וילדה בסוף שנתה: ודאי לכהן. דבכור הוא דבתוך שנתה לא ילדה קודם השתא: מיכן ואילך. אם קנאה יתירה מבת שנה וילדה: ספק. הוא אם ילדה קודם אי לא וספק הוי בכור וירעה ויאכל במומו: וכן רחל בת שתים ודאי לכהן. דקודם אינה יולדת: ופרה וחמור בני שלשה ודאי לכהן מיכן ואילך ספק. וספק דחמור במקום רעייה דבהמה טהורה יפריש טלה תחת זה ספק פטר חמור והוא לעצמו: אילו בולד. ממש דבהמה נפטרה מן הבכורה היה כדבריך דעז בת שנתה ודאי לכהן וכו': אלא אמרו סימן ולד בבהמה דקה טינוף. אם הפילה דם מרחמה אותו דם הוה ולד אלא שהפילה ולההיא דם קרי טינוף ובמקום ולד הוא ונפטר מן הבכורה: וכן בהמה גסה. אם בהמה הפילה שליא בלבד היינו סימן ולד דאין שליא (מן) בלא ולד ונפטרה מן הבכורה: וסימן ולד באשה שפיר ושליא. ושפיר היינו דם שבתוך השליא ואיכא למיחש שמא טינפה בתוך שנתה ואח"כ ילדה לסוף ה' חדשים משום הכי הכל ספק אפי' בת שנתה: כל שידוע שביכרה. או בטינוף או בלידה אין כאן לכהן: ושידוע שלא ביכרה ודאי לא בטינוף ולא בלידה: ואם ספק. היינו הלוקח ואפילו בתוך שנתה: ששפעה חררת דם קשה דחררה היינו נמי סימן וולד ותיקבר כדין בכור ונפטר שוב מן הבכורה: ואמאי ספק. כלומר דאינו נאכל אלא במומו: לימא הלך אחר וכו' והא ודאי מילד אוליד. בתוך שנתה והאי דקא ילדה השתא אחר שנתה ליהוי חולין גמורין ויאכילנו בלא מום: כרבי מאיר. דחייש למיעוט כדאמר לקמן איכא נמי מיעוט בהמה דלא ילדה בתוך שנתה הילכך הוי ספק: אפי' תימא. ר' ישמעאל כרבנן ס"ל דאזלי בתר רובא: וכי אזלי בתר רובא ברובא דאיתיה לקמן כגון תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה כו'. דכיון דאיכא ט' חנויות לקמן אמרי' כל דפריש מרובא פריש וסנהדרין דאזלי בתר רוב: אבל רובא דליתיה לקמן. (לא ילוד לקמן) [כמו רובא דבהמה] אזלי נמי בתר מיעוט דלא ילדי הילכך ספק: קטן וקטנה דרובא דליתיה לקמן. דלא חזינא רובא דעלמא אי הוי סריסים אי איילונית אי לא. ואפי' הכי אזלי בתר רובא: דתנן כו' איש כתיב גבי חליצה ולא גבי יבום דכתיב אם לא יחפוץ האיש: ונמצא פוגע בערוה ולא מקיימא מצות יבום: ורבנן. סברי מייבמין דזיל בתר רוב קטנים (כלל) ואף על גב דליתא קמן:

א) נראה דצ"ל דלא קדוש אמאי ליקדוש דהא איכא בכור לזכרים ובכור לרחמים אלא מחוורתא כדאביי וכו':